

25-GODIŠNJICA DRUŠTVA ZA POVIJEST RADNIČKOG
POKRETA U BEČU

Prošle je godine u naslovu spomenuto društvo (*Verein für Geschichte der Arbeiterbewegung*) obilježilo svoj jubilej, uz ostalo, i prigodnom svečanom publikacijom pod naslovom »Feuer — nicht Asche« (tj. »Plamen — a ne pepeo« — geslo prenjeto iz jednog govora V. Adlera), koja zavređuje da se prikaže. Na 180 stranica raspoređena su 4 pregledna članka, djelomice sa značajkama problematiziranja; u drugom dijelu objavljeno je 14 raznih ideološki angažiranih, polemičkih i didaktičkih članaka socijaldemokratskih pobornika u Austriji (*A. Braun, V. Adler, F. Austerlitz, O. Bauer, A. Popp, F. Adler, O. Pollak-Austriacus*) — koji danas, dakle, predstavljaju vrijedne dokumente. Na kraju je bogata fotodokumentacija, koja historijski osvrt na nastanak i borbu socijalista u Austriji čini potpunijim. Upravo iz toga materijala vidljivi su rezultati angažiranosti »crvenog Beča« u raznim sektorima društva, pa na jednom plakatu (fotokopija) čitamo da je gradska općina svakom novorođenčetu uručivala paket odjeće i ostalih potrepština, a sve pod geslom socijalne borbe: »Ni jedno se bečko dijete neće više radati u prnjama«. Među tim dokumentima našu pažnju privlači i faksimil *Proglas intelektualnog Beča*, koji je štampan u novinama »Arbeiter Zeitung« 1927, a zapravo je priznanje bečkoj gradskoj općini za angažiranost na socijalnom i kulturnom polju. Taj istup potpisuje oko 40 imena tadašnjeg »duhovnog« (*geistig*) Beča, među kojima čitamo i ime Sigmunda Freuda, pa drugih profesora, književnika, upravnika bečkih kazališta, glumaca i likovnih umjetnika. Shvaća se da je briga za život građana grada Beča bila opća.

U ovoj fotodokumentaciji nalazimo i naslovnu stranicu svečane publikacije Bečkog radničkog prosvjetnog društva (*Arbeiter-Bildungsverein*, Wien) iz god. 1907, a u povodu 40-godišnjice postojanja (od 1867). Dizajn je ovdje tipični secesionistički ornament. Tu je i fotografija (1905. god.) grupe radnika udruženih u biciklističku sekciju Socijaldemokratske partije — što je na svoj način još tada bio agitacioni materijal u borbi za zdravstvenu dobrobit radništva. Spominjemo sve to jer su i socijaldemokrati Hrvatske i Slavonije bili u kontaktu s austrijskim istomišljenicima, a u pogledu prosvjetnog rada, u najširem smislu te riječi, ugledali se na njih. No, vratimo se člancima.

Ernst K. Herlitzka dao nam je vrlo zanimljiv historijat nastanka, strukture i djelovanja Društva pod značajnim naslovom *Erbe und Auftrag* (Nasljeđe i obaveza, 9—48), što je također misao-postulat, preuzeta od Karla Stadlera, profesora iz Linza, člana kuratorijuma ovog Društva. Kao što je poznato, austrijski socijalisti zaista imaju nasljeđe, još od revolucionarne godine 1848, preko kongresa u Neudörfelu 1874, zatim usklađivanja u Hainfeldu 1889/90, pa osnutka republike 1918, tj. uspona socijalista u Austriji i njihova pada 1934, poslije čega dolazi ilegala, da bi stranka tek nakon svršetka rata 1945. ponovo oživjela. Pokazalo se, naglašava autor, da je akademska »univerzitetska historiografija« u Austriji išla svojim tokom, zanemarujući radnički pokret, pa citira iz referata o »Stanju proučavanja radničkog pokreta u Austriji« (*Hertha Firnberg*), čitanog u povodu glavne skupštine Društva 1979, konstataciju da naučna obrada radničkog pokreta zahtijeva *interdisciplinarni pristup* (socijalna povijest, ekonomska, politička, kulturna i literarna povijest) — što nije

metoda na austrijskim sveučilištima, neovisno o činjenici da je i konzervativno političko shvaćanje tih krugova zapravo isključivalo povijest radničkog pokreta iz austrijske historiografije. Iako su pojedini sveučilišni profesori u prvoj Republici, *Karl Grünberg* i *Maks Adler*, kao marksisti proučavali radnički pokret, pa je *Grünberg* inicirao publikaciju *Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung*, čiji je prvi svezak izašao u Leipzigu 1911 — pokazala se neophodnom potreba da se osnuje »Društvo za povijest radničkog pokreta« zbog općeg usmjerenja austrijske historiografije, kako smo obrazložili. Ideja je 1958. okupila istaknute ličnosti iz nauke, politike, publicistike, a među njima i tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova. U statutu je naglašeno da Društvo ne ide ni za kakvim dobitkom, nego mu je cilj prikupiti materijale — građu koja se odnosi na radnički pokret općenito, a napose austrijski, i osposobiti ga za naučnu obradu. U tom smislu suradnici su Društva boravili u amsterdamskom Internacionalnom institutu za socijalnu povijest (IISG), upoznali i prenijeli metode organizacije i rada, ali i poklonjene dublete knjiga i brošura (austrijska socialistica). Uz to, Društvo posjeduje *Adler-Archiv*, tj. pismenu zaostavštinu Viktora i Friedricha Adlera. Zatim tzv. *Stari partijski arhiv*, onaj od početaka do 1945, pa *Staru biblioteku*, koja se nalazila u redakciji bečkog lista »Arbeiter-Zeitung« do zabrane 1934, te obimni sređeni fond novina i časopisa. Društvo je imalo trnovit put od provizornog smještaja, pomanjkanja materijalnih sredstava (autor to vrijeme naziva »dugogodišnjom odisejdom«, te ga opisuje u svim njegovim etapama) — do uspjeha u obliku vlastite zgrade u Albertgasse 23, i stručnog osoblja. Nadalje se iz ovog teksta vidi da su godišnje skupštine bile tribina značajnih referata pojedinih stručnjaka, pa je, primjerice, 1975. prof. *F. Klenner* održao zapaženo predavanje pod naslovom *Renesansa austrijske državničke svijesti*. Društvo njeguje međunarodne kontakte, organizira predavanja i televizijske emisije, te bilježi rast svojih članova (primjerice od 204 člana 1960. do 368 članova 1983). Autor još u pojedinostima informira o arhivskom fondu Društva i naučnim radovima koji su nastali na temelju njegova izučavanja.

Kao rezultat međunarodnih veza Društva javlja se u ovoj prigodnoj publikaciji, o kojoj govorimo, prilog iz New Yorka. *A. Rabinbach* je izučavao austrijsku socijaldemokraciju, pa je njegov članak, bogat po naučnom aparatu, a pod naslovom *Politika i obrazovanje u austrijskoj socijaldemokraciji od 1867—1927*, štampan u njemačkom prevodu. Autor je dao presjek povijesti austrijske socijaldemokracije u njenoj vlastitoj strukturi i frakcijama (npr. Lassalle—Schulze-Delitzsch grupa, itd.), ali isto tako i s obzirom na vanjske društveno-političke uvjete u Austriji i svijetu (prvi svjetski rat, oktobarska revolucija, itd.). Obrazovnu politiku austrijskih socijaldemokrata autor smatra njihovim centralnim konceptom, njihovim »mentalitetom« u međuratnom razdoblju, pa naglašava značaj tzv. »crvenog Beča«, a i arhitektonskog novuma u Evropi, koji su socijaldemokrati u tom gradu ostvarili u obliku naročito koncipiranih kolektivnih blokova kuća kao »socijalističke sredine« (sozialistisches Environment).

Za obradu regionalne radničke povijesti zalaže se se ovdje *H. Konrad* (Graz) na primjeru »Razvoja gornje Austrije i metalskih radnika u donjoj Austriji«, i to s razlogom. Autor naime konstatira da je austrijska historiografija radničkog pokreta u žiži svog istraživanja imala Beč kao centar pokreta, ishodište teorije i izdavačke djelatnosti, što je razumljivo, ali je nepotpuno. Već spomenuti *Karl R. Stadler* (Linz) razmišljao je o načinu pisanja povijesti radničkog pokreta

(*Überlegungen zur Geschichtsschreibung der Arbeiterbewegung*, 93—97). I on konstatira da »akademska historiografija« nije kadra da sagleda historijsku ulogu radničkog pokreta, pa previđa da taj pokret nema samo politički značaj, već da je prvenstveno socijalni i ekonomski fenomen, da bi zatim postao politička pojava i politička snaga. I on upozorava na nužnost interdisciplinarnog postupka, pozivajući se i na druge autore koji zastupaju isto mišljenje (E. H. Carr: »Što je povijest više sociologizirana, a sociologija više historijska, to bolje za obje nauke.«). U tom smislu, a kao primjer uspješnog pionirskog djela u Austriji, Stadler spominje studiju *Die Arbeitslosen von Marienthal* autorâ Jahoda, Lazarsfeld, Zeisel. Historičar radničkog pokreta naime, tvrdi autor, mora naći svoj put između dogmatičara, pragmatičara i apologeta, a tako obradena ta povijest doprinosi boljem razumijevanju modernoga industrijskog društva uopće. Kao što je nezamišljiva industrijska revolucija bez radnika, tako ni razvoj modernog društva nije moguć bez radnika koji »prihvata državu« u kojoj je posredstvom svojih sindikata izbio pravo da suodlučuje.

Na kraju autor povezuje jednu misao ministarke *Heribe Firmberg* sa smislom postojanja i rada Društva za povijest radničkog pokreta u Beču: »Što si naslijedio od predaka, osvoji da bi posjedovao.« A to je ona obaveza, spomenuta u prvom članku, koje su ovi pobornici interdisciplinarne obrade povijesti radničkog pokreta u Austriji — svjesni.

Branka Pribić

Savjetovanje u Mariboru: ETNOLOGIJA—POVIJEST

Marksistički centar pri Sveučilištu u Mariboru u suradnji sa *Zvezom zgodovinskih društev Slovenije*, te mariborskim *Pokrajinskim muzejom* i slovenskim *Etnološkim društvom* organizirali su u Mariboru 8. i 9. novembra 1984. Savjetovanje pod naslovom *Etnologija—Povijest*. Ta vrsta susreta nije prva. Poduzetni slovenski etnolozi ostvarili su takva savjetovanja već ranije sa slavistima, književnim kritičarima, arheolozima. Mariborsko savjetovanje bilo je raspoređeno u tri teme: I. Odnos (situacija) između historije, ostalih historijskih nauka i etnologije; II. Uslovi i oblici historijskog i etnološkog istraživanja NOB-a; III. Uslovi i oblici sudjelovanja povijesti, ostalih povijesnih nauka i etnologije pri istraživanju i prezentiranju slovenske kulturne povijesti.

Pozvana od Društva historičara Slovenije, autorica ove informacije dobila je dojam da Savjetovanje i pored izraženih triju tema nije imalo pretenzije formulirati neke zaključke, nego se interdisciplinarno »porazgovoriti«, ali na nivou priređenih referata i priređenih diskusija. Prisutni su bili sveučilišni profesori, naučni radnici raznih institucija (Institut za povijest radničkog pokreta, Slovenska akademija nauka, i dr.), kustosi, čini se, svih muzeja SRSI, te studenti. U dva prijepodneva i jedno poslijepodne teme i diskusije su se zgušnjavale, ali, povremeno, i prelazile od naučnih opservacija na realne profesionalne probleme i raščićavanja shvaćanja mlade i starije generacije muzealaca, pri čemu je, primjerice, od mladih pala primjedba da je etnološka